

EĞİTİM FAKÜLTESİ SINIF ÖĞRETMENLİĞİ ADAYLARININ YARATICILIK HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Ahmet Şinasi İŞLER*

Asude BİLGİN**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı öğretmen adaylarının yaratıcılık ve yaratıcılığa ilişkin etkenler ile ilgili düşüncelerini ortaya koymaktır. Eğitim ortamında yaratıcılık, yaratıcılığın önemi, yaratıcılığı kolaylaştırmanın yolları hep tartışılmış konulardır; ancak öğretmen adaylarının yaratıcılık hakkındaki inançları üzerinde pek durulmamıştır. Bu amaçla yaratıcılık ve onunla ilgili konulardaki kavramlaştırmaları ölçebilecek bir anket geliştirilmiş ve 185 öğretmen adayına uygulanmıştır. Öğretmen adayları, Bursa Uludağ Üniversitesi İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı 1, 2, 3. ve 4. Sınıf öğrencilerinden oluşturulmuştur. Örneklem grubunun 151'i kız, 54'ü erkektir. Toplanan verilerin değerlendirilmesi ile elde edilen bulgular eğitim ortamını iyileştirme doğrultusunda tartışılacaktır.

---

* Öğr. Gör.; Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Öğretim Görevlisi / Uludağ University, Instructor (DFA)

** Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Öğretim Üyesi / Uludağ University, Associate. Prof. Ph.D

SUMMARY

The Thoughts of Student Teachers' About Creativity at an Educational Faculty

The purpose of this study was to investigate the beliefs of the student teachers' about creativity and the factors which effect creativity. Creativity in educational settings and the ways of facilitating it were the frequently discussed issues; but the thoughts of student teachers' about creativity were not recognised well. For this purpose a questionnaire was developed to measure the conceptualizations about creativity. This questionnaire was applied to 185 student teachers. Tthe sample was from the department of classroom teaching of Faculty of Education at Uludag University, Turkey. 151 of them were girls and 54 of them were boys. Results that are provided from handled data will be discussed in terms of developing the educational setting.

Yaratıcılık belki çok sık kullandığımız ancak çok net olarak tanımlamadığımız bir kavramdır. Pek çok kişi bunu farklı biçimde dile getirecektir. Yaratıcılıkla ilgili değişik tanımlar incelendiğinde bunların “farklı düşünce süreci” üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Orijinallik, hayal gücü, yeni şeyler keşfetme, yapılamayan şeyleri yapma, söylenmeyen şeyleri söyleme yaratıcılığı tanımlarken ilk akla gelenlerdir. Bu süreç eski fikirlerin geçerliğini yitirmesi, yeni bağlantılar kurulması, bilginin sınırlarının genişletilmesi ve yeni heyecan verici düşüncelerin geliştirilmesiyle ilgilidir (Honig, 2001).

Sternberg (1986) akademisyen, iş adamı, hukukçu ve üniversite öğrencileri gibi değişik meslek guruplarına yaratıcılığı nasıl algıladıklarını sormuş ve bu çalışma sonunda insanların yaratıcılığı zeka, güdülenme, farklı düşünme, geleneksel davranmama, risk alma ve hayal gücü ile bağlantılı olarak algıladığını saptamıştır.

Gerçekten de yaratıcılığı daha iyi kavrayabilmek belki de bireylerin ona yüklediği özellikleri araştırmakla mümkün olacaktır. Yaratıcı insana ait olarak rapor edilen nitelikler şöyle sıralanabilir: Özgünlük, merak, sezgi, esneklik, bağımsızlık, risk alabilme, eleştiriye açıklık, alışılmış şeylerden kuşkulunmak, ayrıntılar üzerinde durma, pratik çözümlere direnç...

Bu noktada temel bir soru karşımıza çıkmaktadır: “Yaratıcılık sadece kimi özel insanlara has bir ayrıcalık mıdır; yoksa herkesin içinde

varolan ve geliştirilebilecek bir güç müdür?” Gerek bilimsel anlamda gerek günlük yaşamda orijinallik, hayal gücü ve yeni şeyler ortaya koyabilme uzun zamandan beri sadece üstün yeteneklilere ait bir özellik, bir lüks olarak kabul edilmiştir. Örneğin; Ausubel’e (1964) göre yaratıcılık “Daha önce yapılmayanı yapmaktır ve çok az kişi tarafından sahip olunan bir nitelik ve yetenektir”. Diakidoy ve Kanari de (1999) yaratıcılığı bir kişinin kendine özgü niteliği veya yeteneği biçiminde bilişsel bir süreç olarak kavramlaştırmıştır.

Yaratıcılıkta çevrenin gücünü vurgulayan diğer bilim adamlarından John Dewey ise yaratıcılığın iki temel boyutu olduğunu öne sürmüştür. İlki bilgi ve beceri, ikincisi ise yeniliktir. Dewey’e göre bilim, matematik ve güzel sanatlar gibi birbirinden farklı alanlarda insanlar, bu alandaki bilgi ve becerilerini kullanarak yeni şeyler geliştirirler (Aktaran: Blair ve ark., 1971).

Di Blasio da yaratıcılığın eğitimsiz ve hazırlıksız bir zihinden birden bire ortaya çıktığı iddiasına kuşkuyla yaklaşmak gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre “kurallı, özenli ve yoğun bir öğrenme yaratıcılığı büyüten topraktır”. Einstein, Freud ve Leonardo da Vinci gibi yaratıcılığın ilk akla gelen örnekleri de ilkin içinde buldukları kültürel ve disiplinler yapıdan sonuna dek yararlanmışlardır (Aktaran: Ausubel, 1964). Lowenfeld (1953) ise yaratıcılığın tüm insanların doğuştan sahip olduğu bir içgüdü olduğunu söylemiştir. Bu içgüdü ilkin yaşamda kalmak ve yaşamla ilgili problemlerimizi çözmek amacıyla kullanılır. Yaratıcılık inceleme ve araştırma yeteneğidir ve insanı insan yapan temel dürtülerden biridir.

Eğitimcilerin yaratıcılığa bakış açısı eğitim ortamlarının düzenlenmesi ve programlarının geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Eğer yaratıcılık birkaç özel kişiye ait bir nitelik olarak kabul edilirse yapılacak şey bu insanları saptamak için testler hazırlamak ve bu özelliği geliştirecek özel öğretim programları düzenlemektir. Yaratıcılığı geliştirmeyi genel eğitim amaçlarına yaymaya gerek yoktur. Gerçekten de özellikle A. B. D’de üstün yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak ve yaratıcı potansiyellerini doyurabilmek için özel öğretim programları ve özelliğe sahip öğrencileri sağlamak üzere testler geliştirilmiştir. Ancak bu testlerin geçerliliği ve güvenilirliği, programların etkinliği hakkında tutarsız sonuçlar vardır (Diakidoy ve Kanari, 1999). Yaratıcılık ve akademik başarı arasındaki zayıf ilişki de (Garnham ve Oakhill, 1994) okulun, öğrencilerin yaratıcılığıyla gerçek anlamda ilişki kuramadığının göstergesidir.

Yaratıcılığın sadece özel kişilerde bulunduğu biçimindeki yanlış inanç hala okullardaki etkisini korumaktadır. Ancak tüm öğretmenler, tüm çocukların bu kapasiteye sahip olduğunu kabul ettiğinde yaratıcı düşünceler daha da zenginleşecektir. Okul ortamında insan faktörü çok önemlidir. Müfredat programının en iyi şekilde düzenlenmesi bile yeterli değildir. Bu

amaçları anlayacak ve ulaşmaya çabalayacak olanlar öğretmenlerdir. Bu noktada iki önemli konu vardır:

- a) Öğretmenlerin yaratıcılık ve ona ilişkin etkenler hakkındaki düşünceler ve inançları,
- b) Öğretmenlerin eğitimleri sırasında yaratıcılık hakkında öğrendikleri.

Bunları öğrenmek öğretmen eğitimine çok değerli bir bakış açısı kazanılmasına yol açacak ve iyileştirilmesini sağlayacaktır (Diakidoy ve Kanari, 1999).

Yaratıcı kişilerin tipik özelliklerini öğretmenlerin nasıl değerlendirdiğini anlamak amacıyla yapılan bir çalışmada Torrance (1977) "İdeal çocuk tarama" listesi geliştirmiş ve öğretmenlere uygulamıştır. Bulgular öğretmenlerin sevgi ve risk alma yerine itaat ve çoğulculuğu değerli bulduğunu göstermiştir. Bu durum bizim kültürümüzde de geçerli görünmektedir.

Fryes ve Collings (1991) öğretmenlerin yaratıcılık hakkındaki düşüncelerini hazırladıkları listeler yoluyla ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Öğretmenlerin çoğu yaratıcılığı hayal gücü orijinallik ve kendini ifade etme ile ilişkilendirilmiş, ancak çok azı bunları öğrencilerinde geliştirecekleri özellikler listesinde işaretlemiştir. Öğretmenlerin çoğu yaratıcılığın geliştirilebileceğini düşünmektedir. Ancak bu amaca ulaşabilmek için uygulanacak teknikler konusunu hiçbiri yeterince açmamıştır.

Yaratıcılığın sadece özel kişilerde olduğu inancının yanısıra, yaratıcılığın sadece sanat ile ilgili olduğu biçiminde de genel bir kabul mevcuttur. Bu inançlar tüm öğrencilere zarar verir. Yaratıcılığın doğuştan geldiğine inanan öğretmen öğrencilerinde bunu değiştirmek için hiçbir etkinlik planlamayacak, yaratıcılığın sanatla ilgili olduğuna inanan öğretmen ise diğer derslerde bu gücü harekete geçirmek için çalışmayacaktır. Bu nedenle öğretmenlerin yaratıcılığa ve ona ilişkin etkenlere bakışlarını bilmek önemli görünmektedir.

Bu çalışmanın amacı öğretmen adaylarının yaratıcılığı nasıl tanımladıklarını anlamak, yaratıcılığın bağlantılı olduğu diğer faktörlere ilişkin düşünce ve inançlarını incelemektir.

YÖNTEM

Örneklem:

Bu çalışmanın örneklem grubunu Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Salı 1., 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. 1. sınıftan 17 erkek, 46 kız; 2. sınıftan 16

erkek ve 22 kız; 3. sınıftan 15 erkek ve 30 kız; 4. sınıftan ise 6 erkek ve öğrenci olmak üzere toplam 185 öğrenci çalışmaya katılmışlardır. 1. ve 2. sınıf öğrencilerinden oluşan 101 kişilik grup 1. grup olarak, 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşan 84 kişilik grup ise 2. grup olarak değerlendirilmiştir.

Araç

Diakidoy ve Kanari (1999) tarafından geliştirilen iki bölümlü bir anket Türkçeye çevrilerek kullanılmıştır. 1. bölümdeki açık uçlu 4 soru yaratıcılığı tanımlamaya, zeka ve bilgi gibi etkileşimde bulunduğu faktörleri açıklamaya yöneliktir. İkinci bölüm 20 sorudan oluşmuştur. İlk 8 soru bir dizi durum içermekte ve öğrencilerin doğru olduğunu düşündükleri maddeleri işaret etmelerini gerektirmektedir. 7 tane evet/hayır cevabı gerektiren soru vardır. Son 5 soru da öğrencilerin katılıp katılmadıklarını belirtmeleri gereken durumlar içermektedir. Bu sorular cevaplayanların yaratıcılığın ortaya çıkışı, bir alana ait olup olmayışı, sonuçları, kolaylaştırılması, akademik başarıyla ilişkisi, kişisel ve çevresel bağları gibi konularda düşüncelerini ortaya çıkarmak amacıyla geliştirilmiştir. Açık uçlu soruların başa alınması öğrencilerin diğer sorulardan etkilenmesini önlemek içindir. Açık uçlu sorulara verilen cevaplar iki bağımsız araştırmacı tarafından değerlendirilmiş ve sınıflanmıştır. Bu sınıflamaların analizi en az % 95 uyum sağlandığını ortaya koymuştur. Uyumsuzluklar ise tartışma ve uzlaşma yoluyla çözülmüştür. Sonuçların analizi frekanslar alınarak gerçekleştirilmiş; gruplar arası farklılıklar ise kay kare ile sınanmıştır.

BULGULAR

Yaratıcılık Nedir?

Yaratıcılık öğrencilerin % 50'si tarafından kendi kelimeleriyle "Hayal gücünü kullanarak farklı, özgün, ilginç sıra dışı düşünceler üretmek, farklı açıklamalar yapmak" biçiminde tanımlanmıştır.

1. ve 2. sınıflardan oluşan 1. gruptan bu tür cevap verme oranı % 45 iken 3. ve 4. sınıfların % 58'i bu cevabı vermişlerdir.

"Yaratıcılığın zeka ve yeteneği kullanarak yeni düşünceler üretmek veya keşfetmek" biçimindeki tanımı 1. grubun % 31'i 2. grubun ise % 19'u tarafından ifade edilmiştir.

1. grubun % 19'u yaratıcılığı "zeka ve yeteneği kullanarak mevcut olanları değiştirmek ve bir şeyler eklemek" şeklinde tanımlarken, 2. grubun % 13'ü buna katılmıştır. 1. grubun % 5'i 2. grubun ise % 10'u yaratıcılık = zeka demiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Yaratıcılık tanımları

Örnek 1. Hayal gücünü kullanarak farklı, özgün düşünceler üretmektir.

Toplam grup: % 50

1. Grup: % 45

2. Grup: % 58

Örnek 2. Yetenekleri (zekayı) kullanarak yeni düşünceler üretmek, keşfetmektir.

1. Grup: % 31

2. Grup: % 19

Örnek 3. Mevcut olanları değiştirmek, yeni bir şeyler eklemektir.

1. Grup: % 19

2. Grup: % 13

Örnek 4. Yaratıcılıkla zeka aynı şeydir.

1. Grup: % 5

2. Grup: % 10

Yaratıcılık ile zeka arasındaki ilişki sorulduğunda 1. grubun % 39, 2. grubun % 52'si zeka ve yaratıcılığın aynı şeyler olduğunu söylemiştir. 1. grubun % 49'u ile 2. grubun % 38'i yaratıcılıkta zekanın baskın olduğunu 1. ve 2. grubun % 9'u da ikisi arasında ilişki olmadığını belirtmiştir (Tablo 2). Öte yandan benzer başka bir soruda 1. grubun % 88.89'u, 2. grubun % 89.87'si zeki kişilerin yaratıcı olduğunu ifade etmişlerdir. Kay kare testi frekansların anlamlı farklılık göstermediğini ortaya koymuştur ($p > .05$) (Tablo 17).

Tablo 2. Yaratıcılık ile zeka arasındaki ilişki hakkında düşünceler

	1. Grup %	2. Grup %
Zeka ile yaratıcılık aynı şeydir	39	52
Yaratıcılıkta zeka egemendir	49	38
İkisi arasında ilişki yoktur	12	10
Toplam	100	100

Gruplar arasındaki dağılım farkı anlamlı değildir ($p < .05$).

1. sınıfların % 57'si yaratıcı sonuçları alışılmadık, tuhaf şeyler olmasının gerekli olmadığını rapor etmiştir. % 33'ü ise karşıt fikirlerdir. 3. ve 4. sınıf grubunun % 48'i yaratıcılıkta mutlaka alışılmadık sonuçların olması

geremediğini bildirirken % 39'u ise alışılmadık sonuçların yaratıcılıkla özdeş olduğunu savunmuştur. (Tablo 18). Bağlantılı olarak “Bir çocuğun kağıt kiskacını nasıl kullanacağını kendi kendine keşfettiğinde davranışının yaratıcı olarak nitelenip nitelenmeyeceğine ilişkin soruya 1. gruptan % 50'si evet, % 50'si hayır diye cevap verirken, 2. grubun % 44'ü evet % 56'sı ise hayır demişlerdir (Tablo 19) Gruplar arasında anlamlı bir fark yoktur ($p > .05$).

Yaratıcılık ve Bilgi Arasındaki İlişki

Yaratıcılıkta önceden elde edilen bilginin rolünü irdeleyen bir soru 1. grubun % 66, 2. grubun % 68 kadarının yaratıcılıkta bilginin çok önemli rolü olduğunu söylemelerine yol açmıştır. 1. grubun % 22'si ile 2. grubun % 7'si bu ilişkinin çok az olduğunu, 1. grubun % 12'si ile 2. grubun % 25'i böyle bir ilişkinin olmadığını ifade etmiştir (Tablo 3). Bir alanda bilgisi çok olan kişilerin o alanda yaratıcılıklarının az olacağı düşüncesine 1. grubun % 24'ü, 2. grubun ise % 11'i katılmışlardır. Bu cevaba katılma oranı 2. grupta anlamlı biçimde azalmıştır ($p < .05$) (Tablo 13).

Tablo 3. Yaratıcılıkta önceden elde edilen bilginin rolü

	1. Grup %	2. Grup %
Yaratıcılıkta bilginin rolü çok önemlidir.	66	68
Aralarında çok az ilişki vardır	22	7
İlişki yoktur	12	25
Toplam	100	100

Tablo 4. “Öğretmen öğrencilerde yaratıcılığı kolaylaştırabilir mi?” sorusunun cevapları

	Evet		Hayır		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	97	96.00	4	4.00	101
2. Grup	81	97.59	2	2.41	83
Toplam	178	96.74	6	3.26	184

“Bir çocuk sayıları toplamak için yeni bir yol keşfediyor. Fakat bu taktik doğru çözüme götürmüyor. Bu çocuğu yaratıcı olarak kabul eder

misiniz?” sorusuna 1. grubun % 61’i 2. grubun ise % 73’ü “evet” cevabı vermiştir. Gruplar arasındaki fark anlamlı değildir ($p > .05$) (Tablo 23)

Tablo 5. “Müfredat programı yaratıcılığın ortaya çıkmasına izin veriyor mu” sorusuna verilen tepkiler

	Evet		Hayır		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	3	3.09	94	96.91	97
2. Grup	3	3.57	81	96.43	84
Toplam	6	3.31	175	96.69	181

Yaratıcılığın Gösterildiği Alanlar

1. ve 2. grubun ikisi de % 99 gibi bir oranla yaratıcı çocukların yaratıcılıklarını çeşitli alanlarda ve yollarla ifade ettiği düşüncesine katılmışlardır (Tablo 9).

Öğrencilere bir kişinin yaratıcılığını gösterebileceği 10 alan sorulmuştur. Her iki grupta da ilk üç alanı işaretleme açısından bir fark yoktur. öğrencilerin % 78’i yaratıcılığı resim, müzik ve edebiyatla bağlantılı olarak tanımlamıştır (Tablo 6).

Tablo 6. Yaratıcılığın gösterilebileceği 10 alan

Yaratıcılığın gösterildiği alanlar	
	n
Resim	67
Müzik	54
Edebiyat	34
Spor	34
Fen bilimleri	27
Tiyatro	26
El sanatları	26
Matematik	23
Heykel	22
Dans	10

Tablo 7. Yaratıcılıkta bireysel farklar. Seçenekler: a) Bütün öğrenciler yaratıcıdır. b) Bazıları daha yaratıcıdır

	Tümü aynı		Bazıları daha çok		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	5	4.95	96	95.05	101
2. Grup	1	1,23	80	98.77	81
Toplam	6	3.30	176	96.70	182

Gruplar arasındaki fark anlamlı değildir ($p>.05$).

Tarih alanında yaratıcılık gösterilebilir mi? biçimindeki soruya (Tablo 20) 1. grup tarafından % 31, 2. grup tarafından % 43 ile “evet cevabı” verilirken, 1. grup tarafından % 69, 2. grup tarafından ise % 57 oranda hayır cevabı verilmiştir. Gruplar arasında anlamlı fark yoktur ($p >.05$).

Yaratıcılıkta Bireysel Farklar

1. ve 2. sınıfların % 45’i yaratıcılığın tüm insanların özelliği olduğunu söylerken % 55’i buna katılmamıştır. 3. ve 4. sınıflardan oluşan grupta da dağılım aynıdır (Tablo 14). Aynı konuyu irdeleyen bir başka soruya (Tablo 7) 1. ve 2. sınıfların % 5’i tüm öğrencilerin aynı derecede yaratıcı olduğunu ifade ederken % 95’i bazı çocukların diğerlerinden daha yaratıcı olduğunu belirtmişlerdir. 3. ve 4. sınıfların ise sadece % 1’i tüm öğrencilerin aynı dereceden yaratıcı olduğu fikrine katılmaktadır Ancak dağılım anlamlı fark taşımamaktadır ($p>.05$).

Tablo 8. Yaratıcılığı kolaylaştırması olası soru tipleri

	1. Grup	2. Grup
Açık uçlu sorular	26	48
Kapalı uçlu sorular	14	1
Tek bir doğru cevabı olan soru ve cevaplar	1	-
Çoklu yanıtları olan soru ve problemler	51	26
İyi tanımlanmış soru ve problemler	23	14
Kötü tanımlanmış soru ve problemler	3	1
Öğrencilerin alışık olmadıkları soru ve problemler	36	24
Öğrencilerin önceden edindiği bilgilere uygun olan soru ve cevaplar	22	6
Öğrencilerin önceden edindiği bilgilere çok az uygun olan veya hiç ilgisi olmayan soru ve cevaplar	21	11

Tablo 9. “Yaratıcı çocukların yaratıcılığı çeşitli yollarla ifade ederler.”
tümcesine katılım

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	100	99.00	1	1.00	101
2. Grup	83	98.81	1	1.19	84
Toplam	183	98.92	2	1.08	185

Gruplar arası fark anlamlı değildir ($p>.05$).

Tablo 10. “Bir eğitimcinin hangi sıklıkta yaratıcı öğrencilerle karşılaştığını düşünüyorsunuz?” sorusuna yönelik tepkiler (Yaratıcılıkta bireysel farklar)

	Çok sık		Sıkça		Bazen		Nadiren		Toplam N
	N	%	N	%	N	%	N	%	
1. Grup	6	5.94	17	16.83	64	63.37	14	13.86	101
2. Grup	8	9.52	14	16.67	51	60.71	11	13.10	84
Toplam	14	7.57	31	16.76	115	62.16	25	13.51	185

Gruplar arasında anlamlı fark yoktur ($p>.05$).

1. ve 2. sınıfların % 63’ü, 3. ve 4. sınıfların % 61’i de bir eğitimcinin yaratıcı öğrencilerle “bazen” karşılaştığını söylemişlerdir (Tablo 10).

Yaratıcılığı Etkileyen Faktörler

Bir kişinin yaratıcı olabilmesi için gereken nitelikler arasında 1. grupta 88 tepkiyle “kendine güven” başta gelmektedir. Daha sonra sırasıyla 76 tepkiyle “zeka”, 73 tepkiyle “kendi hedeflerini koyabilme” gelmektedir. 2. grupta ise 79 tepki “hayal gücü” 74 tepki “kendine güven için” ve 62 tepki zeka için verilmiştir (Tablo 11).

Bu bulgular yaratıcılığın bireyin kişiliğine bağlı olarak algılandığını göstermektedir. Öte yandan yaratıcılıklarını gösterme derecelerinin nelere bağlı olduğu biçimindeki soruya 1. ve 2. grubun % 51’i çevre % 49’u ise zeka biçiminde cevap vermiştir.

Hangi çevresel değişkenlerin yaratıcılığı kolaylaştırmada etkin olduğu sorulduğunda tüm öğrenciler ele alındığında en yüksek tepki “keşfederek öğrenme üzerinde durma” seçeneğinde yoğunlaşmıştır. 1. grup % 29 ile 2. grup ise % 71 ile bu tepkiyi vermişlerdir. İkinci sırada “özerklik ve bağımsızlık üzerinde durulması” seçeneği bulunmaktadır. (88 tepki).

Bunun % 61'ini 1. grup, % 39'unu ise 2. grup vermiştir. Üçüncü seçenek ise "içten güdülenme üzerinde durulması olmuştur (% 51, 1. grup, % 49 2. grup) (Tablo 25).

Tablo 11. Bir kişinin başarılı olabilmesi için aşağıdaki nitelik ve nicelikler

Nitelikler	1. Grup	2. Grup
Ödül ve pekiştirme	21	20
Özerklik	29	47
Hayalgücü	94	79
Zeka	76	62
Rehberliği kabul etme	4	16
Beklenti ve kurallara itaat	-	-
Kendi hedeflerini koyabilme	73	46
Kendi kurallarını koyabilme	38	26
Doğuştan gelen yetenek.	42	49
Bağımsızlık	51	53
Kendine güven.	88	74
Başarısızlık korkusu	2	4
Çok fazla şeye ilgi duyma	26	21
Eleştirel düşünme	65	46
Olayları ilişkilendirme	54	43
Sanatsal eğilimler	53	56
Olayları birbirinden ayırabilme	27	32
Yakınsak düşünme	9	8
Problem çözme	30	49
Tanınma ve kabul edilme	9	13
Hatalardan kaçınma	-	2

Tablo 12. "İyi öğrencilerin yaratıcı olma olasılığı diğerlerine göre daha fazladır." İfadesine verilen tepkiler

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	34	34.30	65	65.70	99
2. Grup	22	26.50	61	73.50	83
Toplam	56	30.80	126	69.20	182

Gruplar arasında anlamlı fark yoktur ($p > .05$)

Tablo 13. “Bir kişinin bir alanda çok bilgisi varsa yaratıcı olması güçtür.” düşüncesine katılım (Bilgi ve yaratıcılık arasındaki ilişki)

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	24	23.76	77	76.24	101
2. Grup	9	10.98	73	89.02	82
Toplam	33	18.03	150	81.97	183

Dağılım anlamlı farklılık göstermiştir ($p < .05$)

Tablo 14. “Yaratıcılık bütün insanların özelliğidir.” İfadesine tepkiler. (Yaratıcılıkta bireysel farklar)

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	46	45.54	55	54.46	101
2. Grup	37	45.68	44	54.32	81
Toplam	83	45.60	99	54.40	182

Gruplar arasındaki dağılım farklı değildir ($p > .05$).

Tablo 15. “Yaratıcı düşünce okulda problem çözmek için gerekli olan düşünceden farklı bir şey midir?” sorusuna verilen cevaplar (Yaratıcılığın bilgi ile ilişkisi)

	Evet		Hayır		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	76	79.17	20	20.83	96
2. Grup	59	72.84	22	27.16	81
Toplam	135	76.27	42	23.73	177

($p > .05$)

Tablo 16. “Yaratıcı düşünce yaşamda problem çözmek için gerekli düşünceden farklı bir şey midir?” sorusuna verilen cevaplar

	Evet		Hayır		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	53	54.64	44	45.36	97
2. Grup	39	50.65	38	49.35	77
Toplam	92	52.87	82	47.13	174

($p > .05$)

Tablo 17. Yaratıcılık ve zeka arasındaki ilişki (Zeki kişiler yaratıcı mıdır?)

	Evet		Hayır		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	88	88.89	11	11.11	99
2. Grup	71	89.87	8	10.13	79
Toplam	159	89.33	19	10.67	178

Gruplar arası fark anlamlı değildir ($p>.05$).

Tablo 18. Yaratıcılığın tanımına yönelik “Aşağıdakilerin hangisine katılırsınız?” biçimindeki soruya verilen tepkilerin yüzdeleri dağılımı

	Yaratıcılık alışılmadık tuhaf sonuçlar doğurur	Yaratıcı sonuçların alışılmadık tuhaf olması gerekli değildir
	%	%
1. Grup	33	67
2. Grup	39	61

Tablo 19. “Bir çocuk bir kağıt kıscakını nasıl kullanacağını kendi kendine keşfediyor. Bu çocuğu yaratıcı olarak kabul ediyor musunuz?” sorusunun tepkileri (Yaratıcılığın tanımı)

	Evet		Hayır		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	51	50.50	50	49.50	101
2. Grup	36	44.44	45	55.56	81
Toplam	87	47.80	95	52.20	182

($p>.05$)

Tablo 20. “Tarih alanında yaratıcılık gösterilebilir mi?” sorusuna verilen tepkiler

	Evet		Hayır		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	28	30.77	63	69.23	91
2. Grup	33	43.42	43	56.58	76
Toplam	61	36.53	106	63.47	167

($p>.05$)

Yaratıcılığın Kolaylaştırılması

Öğretmen öğrencilerdeki yaratıcılığı kolaylaştırabilir mi? Sorusuna 1. grubun % 96'sı evet, % 4'ü hayır cevabı verirken 2. grupta da hemen hemen aynı sonuç alınmıştır (97 evet % 3 hayır) (Tablo 4).

1. grubun % 80'i ile 2. grubun % 88'i yaratıcılığın herkeste kolaylaştırılabileceğini ifade etmişlerdir. Sadece doğuştan yaratıcı olanlarda kolaylaştırılabilir diyenler 1. grupta % 14, 2. grupta % 12 iken "kalıtsaldır" kolaylaştırılmaz diyen sadece 1. grubun % 6'sı olmuştur (Tablo 21).

Tablo 21. Yaratıcılıkta kalıtım ve çevre etkisi

	Herkeste kolaylaştırılabilir		Doğuştan olanlarda kolaylaştırılabilir		Kalıtsaldır		Toplam N
	N	%	N	%	N	%	
1. Grup	76	80.00	14	14.74	5	5.26	95
2. Grup	67	88.16	9	11.84	0	0.00	76
Toplam	143	83.63	23	13.45	5	2.92	171

($p > .05$)

Tablo 22. "Akademik başarı yaratıcılığın görece iyi bir göstergesidir." İfadesine katılım (Yaratıcılık-bilgi ilişkisi)

	Evet		Hayır		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	54	56.25	42	43.75	96
2. Grup	28	33.73	55	66.27	83
Toplam	82	45.81	97	54.19	179

Gruplar arası dağılım anlamlı farklılık göstermektedir ($p < .05$).

Yaratıcılığı kolaylaştırılması en olası teknik çoklu yanıtları olan soru ve problemlerde yoğunlaşmaktadır (% 77). İkinci sırayı açık uçlu sorular (% 74), üçüncü sırayı da öğrencilerin alışık olmadıkları soru ve problemler almaktadır (Tablo 8). Öğrencilerin okulda yaratıcılıklarını gösterecek fırsatlara sahip olup olmadıklarına yönelik bir soruda, 1. gruptaki öğrenciler % 76 oranla okulun bu fırsatı sağladığına inanmadıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan 2. grupta ise % 89 gibi bir oranla öğrencilerin okulda yaratıcılık için fırsat bulduğuna katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Gruplar arasında anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Okul ortamının yaratıcılığı geliştirmediğine ilişkin inanç son sınıflara doğru artmış görünmektedir (Tablo 24).

Tablo 23. “Bir çocuk rakamları toplamak için yeni bir yol keşfediyor. Fakat bu taktik doğru çözüme götürmüyor. Bu çocuğu yaratıcı olarak kabul eder misiniz?” sorusuna verilen cevaplar (Yaratıcılık-bilgi ilişkisi)

	Evet		Hayır		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	61	61.00	39	39.00	100
2. Grup	59	72.84	22	27.16	81
Toplam	120	66.30	61	33.70	181

(p>.05)

Tablo 24. “Öğrenciler okulda yaratıcılıklarını göstermek için oldukça çok fırsata sahiptir.” ifadesine katılım

	Evet		Hayır		Toplam N
	N	%	N	%	
1. Grup	24	23.76	77	76.24	101
2. Grup	9	11.11	72	88.89	81
Toplam	33	18.13	149	81.87	182

Gruplar arası dağılım anlamlı farklılık göstermektedir (p>.05).

Müfredat programının okulda yaratıcılığın ortaya çıkmasına izin verip vermediği sorulduğunda 1. grubun sadece % 2’si, 2. grubun da % 4’ü buna “evet” biçiminde cevap vermiştir (Tablo 6).

“Akademik başarı yaratıcılığın iyi bir göstergesi midir?” sorusuna 1. grubun % 56’sı, 2. grubun ise % 34’ü “evet” cevabı vermiştir. Gruplar arası fark anlamlı bulunmuştur (p<.05). Akademik başarı ile yaratıcılık arasındaki ilişkiye olan inanç 3. ve 4. sınıfta anlamlı bir biçimde azalmıştır (Tablo 22).

“Yaratıcı düşünme, okulda problemleri çözmek için gerekli düşünmeden farklı bir şey midir?” sorusuna 1. grup % 79 gibi bir oranla “evet” derken, 2. grubun % 73’ü evet diye cevaplamıştır. Gruplar arasında anlamlı bir fark yoktur (p >.05) (Tablo 15).

“İyi öğrencilerin yaratıcı olma olasılığının ortalama öğrencilere göre daha yüksek olduğu” ifadesine 1. grubun % 34’ü, 2. grubun ise % 26’sı katılmıştır. Gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır (p>.05) (Tablo 12).

“Yaratıcı düşünme yaşamda problem çözmek için gerek duyulan düşünmeden farklı mıdır?” sorusu 1. grubun % 55’inden 2. grubun % 51’inden “evet” cevabı almıştır. Gruplar arası anlamlı bir fark yoktur (p>.05) (Tablo 16).

Tablo 25. Yaratıcılıkta etkili algılanan çevresel değişkenler konusunda verilen tepkiler

	1. Grup	2. Grup
Sonuçların sık olarak değerlendirilmesi	30	17
Bilgi elde etme yolları üzerinde durma	38	31
İçten güdüleme	42	39
Dıştan ödül verme	26	12
Sık sık övme	13	2
Özerklik ve bağımsızlığın üzerinde durulması	54	44
Yarışmanın üzerinde durulması	4	3
İşbirlikçi öğrenme	13	5
Sık ve detaylı geribildirim	14	10
Keşfederek öğrenme	72	42
Kavramları sorgulama fırsatları	37	27
Verilen talimatlara önem verme	5	1
Hataları düzeltme fırsatı	40	21
Tüm çalışmaların sonuçlarını kabul etme	17	11

TARTIŞMA

Bu çalışmanın bulguları yaratıcılığın öğretmen adayı öğrenciler tarafından da genel yaklaşımlara benzer biçimde tanımlandığını göstermektedir. Öğrencilerin % 50'si yaratıcılığı "hayal gücünü kullanarak farklı bir şeyler düşünmek ve üretmek olarak" tanımlamışlardır.

Bu bulgular önceki araştırmalarla tutarlı görünmektedir. Diakidoy ve Kanari de (1999) öğretmen adayları ile çalıştıklarında yaratıcılığın sonuçlarıyla tanımlandığını görmüşlerdi. Bu sonuçlar orijinal, farklı bir şeyler ortaya koymak olarak açıklanmıştı.

Öğrencilerin yaklaşık % 50'si yaratıcılığın tüm insanlarda bulunduğunu % 50'si de bazı özel kişilerin yaratıcı olduğu düşüncesini vurgulamış buna karşılık bu konuya yönelik başka bir soruya ise yaklaşık % 95'i bazı çocukların diğerlerinden daha yaratıcı olduğu inancıyla cevap vermiştir. Bu oran 3. ve 4. sınıflarda % 99'a dek ulaşmıştır. Bu çelişkili cevaplarla yaratıcılığın sadece özel kişilerde bulunduğu inancının yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Bu sakıncalı bir düşüncedir, çünkü o zaman öğretmen sınıf ortamını herkeste yaratıcılığı arttıracak biçimde düzenlenmeyecektir.

Öte yanda yaratıcılığın ortaya çıkmasındaki temel etkenin çevre olduğunu öğrencilerin % 50'si ifade etmiştir. Bağlantılı olarak da öğrencilerin % 95'i öğretmenin öğrencilerde yaratıcılığı kolaylaştırabileceğini bildirmiştir. Öğrencilerin ortalama yaklaşık % 85'i yaratıcılığın herkeste kolaylaştırılabileceğini ifade etmiştir. Yaratıcılıkta önemli etken çevre olarak kabul edildiğinde kuşkusuz yaratıcılığı geliştirmede okul ve öğretmenin rolü ön plana çıkmaktadır.

Ancak bulgulardan izlenebileceği gibi bu konudaki cevaplar birbirleriyle tutarlı değildir. Öğrencilerin çoğunluğu yaratıcılığın kimi özel kişilere ait bir nitelik olduğunu düşünürken bir yandan da herkeste kolaylaştırılabileceğini dile getirmektedir.

Yaratıcılığın bilgi ile ilişkisi sorulduğunda öğrencilerin % 67'si önceden edinilen bilginin yaratıcılığın gelişmesinde etken olduğunu ifade etmiştir. Çelişkili bir bulgu olarak öğrenciler sonuca götürmeyen ancak değişik bir problem çözme tekniğini de yaratıcılık olarak değerlendirmişlerdir (% 67).

Kuramcılar da yaratıcı sonuçların özgün ve uygun olması gerektiğini söylemektedir. "Uygun" ifadesi yaratıcılığı egzantriklikten ayırabilmek içindir (Sternberg, 1986). Ancak ne bu çalışmada ne de Diakidoy ve Kanari. (1999) tarafından yapılan çalışmada öğrenciler böyle bir ölçütten söz etmemişlerdir. Tersine öğrenciler uygun olmayan bir sonuca götüren orijinal bir taktiğin de yaratıcılık olarak tanımlanabileceğini ifade etmişlerdir .

Bu durum okulun işlevleriyle tutarsızdır. Okulda uygun sonuçlar doğru cevaplarla tanımlanır. Yanlış sonuçlar varsa öğretmenin dikkatini toplayarak öğretme sürecini gözden geçirmesi beklenir. Dolayısıyla böyle bir kabul okul ve yaratıcılığın birbiriyle çelişen olgular olduğunu da kabul etmek anlamına gelir.

1. grubun % 29'u ile 2. grubun % 71'i "keşfederek öğrenme üzerinde durma"nın yaratıcılığı geliştirmede en etkin yöntem olduğunu söylemişlerdir. Bu bulguda gruplar arasında bulunan anlamlı fark ($p < .05$) cesaret vericidir. 3. ve 4. sınıflarda olumlu yönde bir gelişme izlenmektedir. Yaratıcılığı etkileyen kişilik özellikleri dikkate alındığında tepkiler her iki grupta da "kendine güven" ve "hayal gücü" üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunları "zeka" izlemektedir.

Yaratıcılığı kolaylaştıran kişilik özellikleri önceki bir çalışmada benzer şekilde tanımlanmıştır (Fryer ve Collings, 1991). Bu çalışmada İngiltere'de öğretmenlerden oluşan bir grup yaratıcılığı "kendine güven" ve "hayal gücü" ile bağlantılı algılamıştır. Aynı bulgu Diakidoy ve Kanari'nin çalışmasıyla da (1999) tutarlıdır.

Yaratıcılığın ifade edilme yolları sorulduğunda öğrenciler öncelikle müzik resim gibi sanat alanlarından söz etmişlerdir. Bu da önceki

çalışmalarla tutarlıdır (Diakidoy ve Kanari, 1999). Bu aynı zamanda büyük olasılıkla halk arasında da yaygın bir inançtır. Oysa sanatta yaratıcılık hedefleri diğer akademik alanlardan daha belirsizdir.

Öğrencilerin ortalama % 37'si tarih alanında yaratıcılık gösterilebileceğini söylemişlerdir. Gerçekte tarihin temel konularında yaratıcılık güç görünmektedir. Ancak elbette mümkündür. Örneğin; tarihsel olaylardaki gizli niyetleri neden sonuç ilişkileri şeklinde ilişkilendirmek olasıdır. Benzer şekilde tüm bilimsel süreçte yaratıcılık geçerli olabilir (Diakidoy ve Kanari, 1999).

Toplumda ve eğitimde öğretmenlerin birincil amaçları çocukları sağlıklı ve güvende tutmak, bilişsel becerilerini geliştirmek olarak biçimlendirilmiştir. Bu arada çocukların yaratıcı yeteneklerini geliştirme hakkında düşünmek için pek az fırsat kalmaktadır (Honig, 2001). Otorite figürü olarak öğretmen okulda ders kitabına tamamen bağlı kalır ve çözümlerde bunlardan sapmaya izin vermez. Sınıfta bellek gücü ödüllendirilmekte ve farklılıklar cezalandırılmaktadır. Ders programları planlanmış etkinliklerle doludur. Bireysel ilgi ve etkinlikler için hiç fırsat yoktur. Zaten yöneticiler de öğretmeni programa uyma açısından değerlendirir (Diakidoy ve Kanari, 1999). Arada sezgileri güçlü gözlemciler olsa da farklı olma korkusu, uyumlu olma baskıları ve düşünmeyi sağlayamayan yetersiz ders kitapları bu kıpırdanışı hemen öldürür.

Bu çalışmada bulgulandığı gibi yaratıcılığın sadece özel kişilerde olduğu fikri hala okullarda yaygındır. Bu yetenekli olanlara zarar verir. Onlar çok düşünmelerine gerek olmadığına inanır, yetenekli olmayanları da incitir. Çünkü onlar da hiçbir zaman yaratıcı ve özel bir kişi olamayacaklarını düşünür (Blair ve ark., 1971). Oysa anlaşılacak çocuğa güç verir ve sıcak bir sınıf atmosferi yaratıcılığını harekete geçirir. Artık sadece kendisi için değil sevdiği diğerleri için de yaratıcı olmaya çalışacaktır. Bu noktada öğretmen çok önemlidir. Yaratıcılığı yaşatabilir de öldürebilir de. Çocuğun kendine güvenini kazanması çok önemlidir. Bu güven bir kez elde edildi mi onu beslemek daha kolaydır. Öğretmenin özellikle ilk günler kaybetme duygusu yaşatmayan ortamlar hazırlaması bu güveni oluşturma açısından önemlidir. Öğretmenin en önemli silahları bilgi, malzeme ve çocuğa tanıyacağı özgürlüktür. Hazır çözümler yaratıcılığı öldürür. Çocuk kopyalamayı, taklidi öğrenir ve kalabalıkta kaybolur (Duquet, 1953).

Cogan ve Reed'e göre de yaratıcılık öğretmenin sıcaklığına bağlıdır. Spaulding de uyumu sağlama için utandırmayı kullanan öğretmen ile yaratıcılık arasında ters bir ilişki saptanmıştır (Aktaran: Blair ve ark., 1971). Bu nedenle ilkokulda öğretmenin kişisel nitelikleri ile yaratıcılık arasındaki bağa dikkat çekilmelidir. Ancak sadece öğretmen bu işin sorumlusu olamaz. Yaratıcılık okulun organize edildiği köklere; yani müfredatın ardındaki

değerler sistemine bağlıdır. Pestalozzi'ye göre ise öğretmen saksıdaki çiçeği büyüten kişi değil, saksıyı yapan çömlekçi olmalıdır (Duquet, 1953).

Yaratıcılığı geliştirmek için yapılacak işler şöyle özetlenebilir :

- Çocuk kendi değerleriyle ilgili algılarını öğretmenle etkileşimi yoluyla geliştirir. Bu nedenle çocuğun fikir ve çalışmalarına yönelik olumlu tutumlar cömertçe kullanılmalıdır.

- Her çocuk tektir ve kendine özgüdür. Bu nedenle odak noktası bireysel farklar olmalıdır.

- Çocukların fikirlerini özgürce ifade edebileceği toplantılar düzenlenmelidir.

Niçin soruları günlük programın içine yerleşmelidir.

Beyin fırtınası, açık uçlu sorular sık kullanılmalıdır.

- Özgün düşüncülere ödül verilmelidir. Örneğin; yaratıcı cevaplara ekstra puan almalıdır. Böylece çocuk orijinal düşüncelerini öğretmene getirebilir.

Kısaca okul öğrencinin etkin ve sorgulayıcı olabildiği esnek bir ortam yaratmalıdır.

Özetlersek öğretmen adaylarının düşüncelerinin çoğu önceki araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Yaratıcılığın tanımı sadece farklı olanla sınırlanmış ancak yaratıcılığın uygun bir sonuca götürüp götürmediği dikkate alınmamıştır. Ayrıca yaratıcılık öncelikle müzik, resim, edebiyat ve tiyatro ile özdeş olarak algılanmaktadır. Bu büyük olasılıkla halkın sahip olduğu inançtan farklı değildir. Yaratıcılığın sadece özel kişilere has olduğu konusunda çelişkili cevaplar vardır. Buna karşılık yaratıcılığın geliştirilebileceği, bu konuda öğretmenin önemli olduğu, müfredat programının yaratıcılığı geliştirmede etkili olmadığı konusunda öğretmen adayları neredeyse tam bir birlik içindedir. Bilginin yaratıcılığı arttıracığı konusunda da öğrencilerin % 67'si olumlu katılım göstermiştir. Gene de kimi çelişkili cevaplar ve kimi yanlış inançlar ve daha da önemlisi 1., 2. sınıf öğrencileri ile 3. ve 4. sınıf öğrencileri arasında olumlu yönde anlamlı fark olmaması bu açıdan öğretmenlik eğitiminin yeterince etkili olmadığını düşündürmektedir. Aslında bu alandaki çalışmaların azlığı gerçekte yaratıcılığın net ölçütlerinin konulmasını da güçleştirmektedir. Bu çalışma bu konuya dikkat çekmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

- Ausubel, D. P. (1964) Creativity, General Creative Abilities and The Creative Individual, *Psychology in Schools*, 1, pp. 344-347.
- BLAIR, G. M. , Jones, R. S. & Simpson, R. H. (1971) Educational Psychology, New York: Macmillan Company.

- Diakidoy, I. A. N; & Kanari, E. (1999) Student Teacher's Beliefs About Creativity, *British Educational Journal*, Apr 1999, Vol. 25, Issue 2, p. 225, 19p.
- Duquet, P. (1953) Education and Art: A symposium, Lausanne: Unesco.
- Garnham, A. & Oakhill, S, (1994) Thinking and Reasoning, Oxford: Blackwell Publisher.
- Fryer, M. & Collings, J. A. (1991) Teacher's Views About Creativity, *British Journal of Educational Psychology*, 66, pp. 207 – 219.
- Honig, A. S. (2001) How to promote Creative Thinking?, *Early Childhood Today*, Feb. 2001, Vol. 15, Issue 5, p. 34, 7p.
- Lowenfield, V. (1953) Education and Art: A symposium, Lausanne: Unesco.
- Stenberg, R. T. (1996) Investing in Creativity: Many Happy Returns, *Educational Leadership*, 53 (4), pp. 80-84.
- Torrance, E. P. (1975) Ideal Child Checklist, Preliminary Manuel, Athens, GA, Georgia Studies of Creative Behavior.